

Sotsio-kultuurilised käsitlused

Kaasinimeste ja kultuuri panus laste arengus on
ülioluline

Kohustuslik kirjandus

- G. Butterworth, M. Harris.
Arengupsühholoogia alused. Tartu: Tartu
Ülikooli Kirjastus. Lk. 235-247.

Lev Võgotski (1896-1934)

sotsio-kultuuriline käsitlus kirjeldab kuidas
sotsiaalsed vahendid väljenduvad
indiviidi psüühikas

- Loomulik areng on seotud bioloogilise arenguga ning reaktsioonidega keskkondlikele tingimustele
- Kultuuriline areng on seotud sümboliste ja/või kunstlike stiimulite omandamisega.
- Kultuuriline vahendatus ei asenda bioloogilisi protsesse – need kaks arenguliini on paralleelsed, arenevad paralleelselt kogu elu.

Kultuurilised mõjutused:

1. Mida lapsed mõtlevad ja milliseid oskusi omandavad
2. Kuidas lapsed teadmisi ja oskusi omandavad
3. Millal lastel lubatakse teatud tegevustes osaleda
4. Kellel milliseid tegevusi teha lubatakse
5. Kliima, maastik, linn vs maa, rahvastiku tihedus, tervishoid, kk riskid
6. Kultuur on ajaloo tagajärg ja samaaegselt ka tuleviku kujundaja

Lähima arengu tsoon (*Zone of Proximal Development*) on metafoor erinevuse kohta, mis iseloomustab indiviidi sooritust ja juhendamisel saavutatavat sooritust

Kuidas saavad täiskasvanud lapse tegutsemist toetada?

- Tegevuse struktureerimine
- Tegutsema õhutamine
- Vihje
- Mudeldamine, ette näitamine
- Seletamine
- Suunavad küsimused
- Arutlemine
- Koos tegutsemine ühise eesmärgi nimel
- Julgustamine
- Tähelepanu suunamine ja hoidmine
- Emotsioonide juhtimine

Sageli antakse juurdepääs keerulisematele intellektuaalsetele protsessidele just verbaalsete instruktsioonide kaudu.

ZPD on erinevus selle vahel, mida laps on võimeline probleemide lahendamisel saavutama üksinda ning mida täiskasvanute või eakaaslaste abiga.

- Lapse teadmised arenevad keerukamate lahenduste suunas täiskasvanu juhendamisel saadud kogemuse kaudu
- Mängus Mängus võtab laps sageli üle sotsiaalsed rollid, mida tal igapäevaelus veel ei ole – mängimise kaudu õpib rolle mõistma.

Arengu mõistmise võtmeks tuleb mõista, et sotsiaalset suhtlemist vahendavad semiootilised süsteemid, millest kõige olulisem on keel

Kuidas laps omandab kognitiivsete protsesside arengus inimestevaheliseks suhtlemiseks kasutatavad märgisüsteemid?

Tooge näiteid kultuuri vahenditest, mis toetavad mõtlemist!

Märgisüsteemid on:

keel, mnemotehnilised võtted, loendamise võtted, algebra sümbolid, kunst, kirjutamine, retseptid, skeemid, diagrammid, kaardid, joonised ja muud kokkulepitud märgid.

Arengu allikaks ei ole ei laps ise, ega ka kultuurilised vahendid vaid lapse ja vahendite kasutamise vaheline interaktsioon.

- Kultuuriliste vahendajate kasutuselevõtt ei muuda tegutsemist kergemaks vaid toob kaasa kvalitatiivselt uue tegutsemisviisi

Nt. keelatud värvide mäng

- Lapsed võivad näiliselt kasutada küll samu mõisteid kui täiskasvanud, ent tegelikult toimub sageli mõiste areng

Nt. *kategoriseerimise ülesanne*

- Kõik funktsioonid ilmnevad lapse kognitiivses arengus kaks korda – esmalt kasutatakse neid vaid inimestevahelisel suhtluse ja alles seejärel **internaliseeritakse** indiviidisiseseks
- Laste probleemilahendusoskused ei arene mitte füüsilises keskkonnas tegutsedes vaid sotsiaalsetes protsessides osalemise läbi.

Egotsentrilisel kõnel planeeriv ja reguleeriv funktsioon

- Egotsentriline kõne on tuletatud sotsiaalsest kõnest ning muutub järk-järgult sisekõneks
 - Võime oma käitumist verbaalselt reguleerida märgib siirdumist varasest lapseea staadiumist keskmisesse lapseikka.
 - Luria (1959) ülesanne – *pigista palli, kui näed rohelist tuld, ära pigista palli, kui näed punast tuld.*
- Eelkooliealised lapsed satuvad instruksioonist segadusse ja pigistavad palli ükskõik millist tuld nähes, kooliealised lapsed järgivad instruksiooni.

Kaasaegsed sotsio-kultuurilised käsitlused

- Kultuurinormid mõjutavad laste igapäevaelu ja seeläbi ka nende võimalusi õppimiseks.
 - Õppimisvõime aluseks on imiku oskus kasutada [kordamööda suhtlemist](#) Õppimisvõime aluseks on imiku oskus kasutada kordamööda suhtlemist ja [jagatud tähelepanu](#). Ka on oluliseks osutunud laste võime mitte lihtsalt käitumist imiteerida vaid mõista kavatsuse seost käitumisega (Tomasello).
- ! Mida sarnasemad on inimeste arusaamad maailmast ja sellest, kuidas asjad käivad, seda edukam on suhtluse käigus toimuv infovahetus.**

Mis siis ikkagi kognitiivse arengu käigus muutub?

Informatsioonitöötuslikud lähenemised

Kohustuslik kirjandus

- G. Butterworth, M. Harris.
Arengupsühholoogia alused. Tartu: Tartu
Ülikooli Kirjastus. Lk. 137-152, 231-235,
317-320.

Mõtlemine on info töötlemine

Mõtlemist piirab:

- kuivõrd suurele hulgale infost me suudame tähelepanu pöörata
- kui kiiresti me seda infot suudame töödelda.

Samas on mõtlemine väga paindlik ja kohandatav erinevatele nõudmistele.

Teooria	Esindajad	Teooria eesmärk	Peamine arengu mehhanism
Uus-Piaget'lased	Halford, Fischer, Demetriou, Case	Ühendada Piaget' arengustaadiumite ideed info-töötusliku lähenemisega staadiumite vahetumise põhjustest	Automatiseerumine ja bioloogiline areng viivad strateegiate loomisele ja töömälu mahu suurenemisele
Psühhomeetriline suund	Sternberg	Intelligentsuse arengu analüüs	Strateegiate loomine, kodeerimine ja automatiseerumine
Produktsiooni-süsteemid	Klahr	Arvuti-simulatsioonide abil demonstreerida kognitiivse süsteemi võimet oma tegevuspõhimõtteid muuta	Regulaarsuse avastamisele, ülearse likvideerimisele ja ajajoone arvestamisele tuginevad üldistused, kodeerimine ja strateegiate loomine
Võrgustikumudelid, PDP mudelid	McClelland, MacWhinney	Seletada, kuidas lapsed õpivad keelt neile kättesaadava info põhjal	kogemuse põhjal ühikutevaheliste seoste loomine; üldistamine sarnasuse alusel
Arenev süsteem	Siegler	Mõista kuidas (ülesannete) variatiivsus ja strateegiate valik mõjutavad arengut	Strateegiate vaheline võistlus; strateegiate loomine ja üldistamine